

КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

В ДОШКІПЬНОМУ ЗАКПАДІ

ПИНЗЕНИК О. М.

УДК 74102Ю. я7

ЗА НОВИМИ освітніми тенденціями в галузі дошкільної освіти основною її метою є формування життєвої компетентності дитини. До психофізичного стану дошкільників, готовності їх до переходу з дошкільного закладу до загальноосвітньої школи ставлять високі вимоги. Це й зумовило пошук таких підходів до здійснення процесів виховання, навчання та розвитку дитини, які б могли комплексно підвищувати фізичну та психічну підготовленість, тобто формувати життєву компетентність дитини. Аналіз наукових досліджень

у цій галузі, вивчення передового педагогічного досвіду довели, що одним із таких підходів є застосування елементів краєзнавчо-туристської роботи з дошкільниками.

Питання краєзнавчо-туристської діяльності в дитячих дошкільних закладах проаналізували Т. Андрущенко, Н. Пангелова, Д. Мазоха. Дитячий туризм як суспільне явище розглядає Ю. Кан, аспекти оптимізації рухової активності дітей старшого дошкільного віку в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності – Т. Круцевич.

За визначенням сучасних вітчизняних педагогів (Б. Ковбас, Ю. Данилюк, О. Савчук, В. Пірка, Ю. Штюрмер), краєзнавство в поєднанні з ту-

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ризмом – це організована під керівництвом педагога багатогранна навчально-освітня, пошуково-дослідницька та суспільно-корисна діяльність дітей у процесі комплексного вивчення рідного краю [3, с. 89].

Ідея вивчення рідного краю та використання краєзнавчих матеріалів у процесі навчання та виховання була обґрунтована ще в працях відомого чеського педагога Я. Коменського. На важливе значення краєзнавства у вихованні дітей указували К. Ушинський, О. Духнович, С. Русова. Значну увагу вивченню дітьми рідного краю приділяв В. Сухомлинський. Методичним аспектам краєзнавчої роботи присвячені дослідження Г. Гуменюк, Я. Яцива. На сучасному етапі дослідження цієї проблеми займаються Т. Завгородня, С. Золотухіна, О. Сухомлинська, М. Чепіль та ін.

Краєзнавству належить провідна роль у формуванні духовності. З усебічного ознайомлення під керівництвом вихователя природних, соціальних та історичних умов рідного міста чи села починається українознавство. Дошкільне краєзнавство має природознавчий, фольклорний, етнографічний та інші напрями. Усі вони тісно пов'язані між собою і за змістом, і за формами організації та методами використання.

Серед форм організації роботи, що передбачають безпосереднє ознайомлення дошкільників з рідним краєм, найбільш поширеними є цільові прогулянки та екскурсії. Проте організація цих форм роботи зведена до проведення спостережень, дидактичних ігор, збору природного матеріалу тощо. Використання елементарної туристської діяльності, на нашу думку, не тільки б урізноманітніло, але й активізувало засвоєння дошкільниками інформації, сприяло виникненню бажання ще більше дізнаватися про природу та історію батьківщини.

У вітчизняній педагогічній науці проблемам розвитку краєзнавчо-туристської роботи

в дошкільному віці приділяють незначну увагу. Характерною особливістю досліджень, пов'язаних з використанням елементів туризму в дошкільному закладі, є звернення до окремих аспектів проблеми, а саме фізичному розвитку дітей у процесі пішохідних переходів, екологічному вихованню тощо.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю формування життєвої компетентності дитини шляхом туристсько-краєзнавчої роботи, починаючи з дошкільного віку. У цей період відбувається формування культурно-ціннісних орієнтацій духовно-етичної основи особистості дитини, розвиток її емоцій, відчуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, починається процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в навколишньому світі.

Цей відрізок життя людини є найсприятливішим для емоційно-психологічної дії на дитину, оскільки образи сприйняття дійсності, культурного та природного простору є дуже яскравими й сильними, а тому вони залишаються в пам'яті надовго, а іноді на все життя, що дуже важливо в повноцінному здійсненні завдань краєзнавства.

Саме тому краєзнавство в поєднанні з туризмом має важливе значення для міцного засвоєння дітьми елементарних знань з основ наук, розширює й поглиблює їхні знання, сприяє розвитку в них творчих здібностей, допитливості, активно формує світогляд.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні та практичні аспекти краєзнавчо-туристської роботи в дошкільному закладі як засобу формування життєвої компетентності дитини.

Виховання фізично міцного, загартованого, ґрунтовно обізнаного з основами знань молодого покоління – головне завдання освітніх навчально-виховних закладів України. Важливе місце у формуванні особистості дітей посідає туризм і краєзнавство. У процесі активного пізнання історії рідного краю, витоків національної культури,

знання свого родоводу, історичних та культурних надбань предків у маленьких туристів-краєзнавців виховується почуття доброти, дбайливого ставлення та поваги до історії краю, його природи. Дитячий туризм – це один із напрямів навчально-виховної роботи дошкільного закладу з метою формування життєвої компетентності дитини, активного пізнання навколишнього світу й самих себе засобами краєзнавчо-туристської діяльності. Своєю чергою, краєзнавчо-туристська діяльність – це комплексний засіб гармонійного розвитку дітей, активного пізнання та доступного поліпшення навколишнього світу й самих себе, характерним структурним компонентом якого є похід – подорож, екскурсія, експедиція, цільова прогулянка [4, с. 7].

За умови педагогічно правильної організації краєзнавчо-туристська діяльність суттєво впливає на розвиток дітей дошкільного віку. Цей вік, за визначенням педагогів та психологів, є визначальним у становленні особистості. Особливості дошкільників зумовлені змінами, які відбуваються в цьому віці.

Фізичний та інтелектуальний розвиток, зміни в емоційній сфері пояснюють виникнення нового ставлення дитини до себе, свого становища в житті. Зі змінами соціальної ситуації розвитку неминуче відбувається й формування нової внутрішньої позиції. Для дошкільного віку характерні певні протиріччя, що пояснюють виникнення нових потреб, для задоволення яких потрібні нові форми діяльності. Для цього віку властиві такі потреби, як потреба в пізнанні, спілкуванні, самоствердженні серед однолітків та дорослих, потреба в самостійності, у фізичній діяльності, яка пов'язана з подоланням труднощів, генетично зумовлена потреба до переміщення, потяг до природи й спілкування з нею.

Краєзнавство – усебічне вивчення рідного краю, накопичення досвіду, емоційно по-

зитивного ставлення та активного дослідження певної території. Воно сприяє моральному, фізичному, трудовому, естетичному, екологічному вихованню дошкільників, розширює світогляд і розвиває пізнавальні інтереси дитини. Крім того, використання краєзнавчого матеріалу в процесі виховання та навчання дошкільників допомагає кращому формуванню елементарних наукових уявлень та сприяє практичному застосуванню набутих знань.

Пізнавальному, дослідницькому розвитку краєзнавства значною мірою сприяє туризм. Між цими поняттями відчутний тісний зв'язок і єдність цілей, тому в умовах рідного краю туристи часто стають краєзнавцями, а краєзнавці – туристами.

Туризм – складна соціально-економічна система, що забезпечує ефективний відпочинок і розв'язує певні освітні завдання, а за вмілого поєднання з краєзнавчими дослідженнями виконує виховну й пізнавальну функції. Отже, туризм є багатограним і впливає на суспільство, свідомість його членів, особливо молодого покоління [1, с. 18].

У науковій літературі нині немає єдиного визначення туризму, оскільки цей термін відображає багато функцій подорожування. Це свідчить про те, що туризм є не лише способом проведення вільного часу, а й формою виховного впливу на особистість. У походах і поїздках, крім відпочинку, зміцнення здоров'я, підвищується загальний культурний рівень мандрівників.

Дошкільна краєзнавчо-туристська діяльність є формою раціональної системи зв'язків навчання, виховання й розвитку дитини, адже через неї вихователь творить особистість дошкільника, впливаючи на нього засобами емоційно забарвленого міжособистісного спілкування, причому робить це ґрунтовно, створюючи умови для пізнання вихованцем себе як особистості та світу. Успішна реалізація цих можливостей залежить від

підготовленості самого вихователя як керівника краєзнавчо-туристської роботи, яку розглядають як засіб гармонійного розвитку дітей, характерними структурними компонентами якого є похід, подорож, екскурсія. У сучасних дослідженнях її вважають інтегративною формою навчально-виховного процесу, що сприяє вибору оптимального комплексу психолого-педагогічних умов і засобів усебічного впливу на особистість [2, с. 5].

З огляду на те, що краєзнавчо-туристська діяльність є не лише способом проведення вільного часу, а й засобом формування життєвої компетентності дошкільника, виокремлюють різні її функції.

Основними функціями сучасного туризму є виховна, корекційна та соціалізуючо-розвивальна. Кожна туристська подорож формує певний досвід терплячого долання незручностей, виховує любов і повагу до людей, рідного краю, учить шанобливо ставитися до традицій, вірувань, світогляду інших народів тощо.

Іншою є розвивальна функція. У процесі подорожей відбуваються розвиток пізнавальної активності, забезпечення можливості адекватного самопізнання, озброєння комунікативними вміннями й навичками.

Не менш важливою є пізнавальна функція, яка полягає в пізнанні світу, накопиченні досвіду, формуванні світогляду кожного мандрівника. Здійснюючи похід чи екскурсію рідним краєм, юні краєзнавці отримують елементарні уявлення про географічні, історичні, екологічні особливості довкілля, учаться зберігати їх для наступних поколінь, що сприяє розвитку науки, культури, мистецтва та інших галузей людського суспільства.

Соціалізуюча функція полягає в оволодінні навичками взаємодії з іншими дітьми, правилами поведінки в колективі під час проведення міні-походів, екскурсій, цільових прогулянок.

Туристсько-краєзнавчі заходи, побудовані в чіткій послідовності, розширюють для дошкільника навколишній простір. Від порогу рідної домівки, ділянки дошкільного закладу туризм веде дітей на околиці населеного пункту, області. Спілкування з природою зумовлює неповторні естетичні переживання в душах дітей. Саме в походах, коли діти перебувають у горах, лісі, на річці, виникає любов до рідної землі, бажання зберігати й примножувати її багатства. Походи та екскурсії сприяють вивченню соціального середовища. Знайомство з історичними пам'ятками, відвідування місць з багатим історичним минулим дозволяють маленьким туристам вивчати цікаві сторінки нашої історії.

У походах маленькі туристи знайомляться з природою, особливостями побуту, народними промислами рідного народу. Навантаження, які отримує організм у поході, рівномірно розподілені в часі, чергування їх із відпочинком та поступове зростання позитивно впливає на фізичний стан особи.

Особливе значення в організації та розвитку краєзнавчо-туристської діяльності відіграє дотримання загальнопедагогічних принципів.

Реалізація принципу цілеспрямованості має велике значення в туристсько-краєзнавчій діяльності. Його дотримання передбачає організацію краєзнавчо-туристської діяльності відповідно до завдань виховання загалом, формування позитивних якостей особистості, тобто завдання визначають зміст, форми та методи краєзнавчо-туристської діяльності.

Дидактичний принцип науковості використовують насамперед у плануванні краєзнавчо-туристської роботи, він реалізовується в системному підході до вирішення цього завдання, утілюється в життя також під час підготовки дітей до виконання відповідної роботи в туристських заходах, попереднього вивчення району подорожі, обробці зібраних матеріалів.

Принцип доступності в туристській діяль-

ності реалізується через її зміст. Демократичність краєзнавчо-туристської діяльності передбачає успішну участь у ній дошкільників з будь-яким рівнем фізичного, інтелектуального й емоційного розвитку. Це можливо тому, що вона не вимагає досягнення високих показників фізичної й вольової підготовки, як у спорті, не потребує інтелектуальної обдарованості, як у навчальній діяльності, не передбачає високої емоційної спрямованості, як у художніх видах діяльності.

Принцип доступності відіграє значну роль і під час планування краєзнавчо-туристської діяльності. Так, відсутність цього принципу та принципів послідовності й систематичності в організації туристської роботи зі старшими дошкільниками особливо помітна в спробах окремих вихователів провести перший похід за складним маршрутом. Це, звичайно, тимчасово мобілізує дітей, вони намагаються гарною поведінкою, активністю, «заробити» право на участь у поході. Але педагогічна доцільність такого підходу себе не виправдовує. Непосильний похід вимагає великих витрат і напруги фізичних сил дошкільників. Педагогічна результативність такого заходу завжди нижча, ніж у тих походах, у яких поряд зі спортивною наявна пізнавально-краєзнавча діяльність, поєднана з грою. Крім того, порушення послідовності в доступних труднощах і складнощі походів можуть призвести до перевантаження, травматизму, нещасного випадку на маршруті. Такі походи формують у дитини помилкове враження майстерності, спричиняють ігнорування малих форм туристської роботи.

Одним із найважливіших принципів педагогіки, що особливо успішно здійснюється в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності, є принцип цілісності виховного процесу та єдності педагогічного впливу. Ця діяльність здатна водночас впливати на інтелектуальну, емоційну та вольову сфери дошкільників,

здійснювати органічне злиття освітнього, виховного й оздоровчого процесів.

Основою та орієнтиром у налагодженні стосунків вихователя з дитиною є принцип взаємозв'язку вимогливості з повагою до особистості. Реалізація цього принципу в туризмі має свою специфіку. Відповідальність педагога за здоров'я та життя дітей зобов'язує його бути добре обізнаним зі всіма сферами життєдіяльності дитини. Знання про темперамент, характер, здібності, задатки, міркування, переживання тощо дозволяють вихователю продуктивніше вести цілеспрямовану роботу з розвитку окремих сторін особистості вихованця. Реалізація принципу індивідуального підходу до дітей дозволяє педагогу, спираючись на позитивні якості вихованця, здійснювати повсякденну допомогу в складних ситуаціях, застосовувати різноманітні методи виховного впливу.

Важливу роль у туристсько-краєзнавчій діяльності відіграє принцип послідовності й систематичності. Його реалізація передбачає побудову такої педагогічної системи, у якій усі складники утворюють цілісну єдність. При цьому важливі неперервність педагогічного процесу в туристській та краєзнавчій роботі, поступовість і наступність у виховній роботі.

Отже, краєзнавчо-туристська діяльність дошкільників регулюється всіма, без винятку, принципами педагогіки в їхній своєрідній взаємодії. Істотною умовою ефективності реалізації принципів педагогіки в туристсько-краєзнавчій діяльності дітей є їх посилення основними напрямками, законами, правилами й традиціями туризму.

Краєзнавчо-туристська діяльність як ефективний засіб формування життєвої компетентності дитини повинна посісти належне місце в навчально-виховній роботі дошкільного закладу. Комплексна розробка умов успішного її здійснення потребує подальшого дослідження.

Література

1. Андрущенко Т. Туризм – нетрадиційна форма оздоровлення / Т. Андрущенко // Дошкільне виховання. – 2007. – № 7. – С. 19 – 20.

2. Грицишина Т. Маленькі туристи (краєзнавство – дошкільникам) / Т. Грицишина // Дитячий садок. – 2002. – № 40. – С. 5 – 7.

3. Круцевич Т. Ю. Оптимізація рухової активності дітей старшого дошкільного віку в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності / Т. Ю. Круцевич // Гуманітарн. вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2008. – С. 88 – 90.

4. Мамонова Ю. Н. Програма краєведческо-туристської діяльності в дитячому саду / Ю. Н. Мамонова // Отечество. – М., 1995. – 40 с.

5. Пангелова Н. Є. Фізична підготовка дітей старшого дошкільного віку в процесі занять з елементами туризму / Н. Є. Пангелова, Д. С. Мазоха // Гуманітарн. вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2008. – С. 98 – 100.

* * *

Пинзеник О. М. Краєзнавчо-туристська діяльність в дошкільному закладі

Статтю присвячено вивченню впливу краєзнавчо-туристської роботи на світогляд та культурний розвиток дітей. Краєзнавство в поєднанні з туризмом має важливе значення для засвоєння дітьми елементарних знань з основ наук, активного пізнання навколишнього світу, набуття навичок дослідницької діяльності, формування моральних рис особистості. Особливу увагу приділено визначенню форм організації роботи, функціям сучасного туризму та реалізації загальнопедагогічних принципів. Використання краєзнавчо-туристської роботи в дошкільному закладі є важ-

ливим засобом формування життєвої компетентності дитини.

Ключові слова: краєзнавство, туризм.

Пинзеник Е. М. Краєведческо-туристическая деятельность в дошкольном заведении

Статья посвящена изучению влияния краеведческо-туристической работы на мировоззрение и культурное развитие детей. Краеведение в сочетании с туризмом имеет большее значение для усвоения детьми элементарных знаний основ наук, активного познания окружающего мира, приобретения навыков исследовательской деятельности, формирования нравственных качеств личности. Особое внимание уделено определению форм организации работы, функциям современного туризма и реализации общепедагогических принципов. Использование краеведческо-туристической работы в дошкольном учреждении является важным способом формирования жизненной компетентности ребенка.

Ключевые слова: краеведение, туризм.

Pynzenyk O. M. Regional Studies and Tourism in the Pre-school Educational Establishment

The article focuses on the influence of regional studies and tourism on the world outlook formation and cultural development of children. Regional studies in combination with tourism are important for the acquisition of basic scientific knowledge and research skills, active cognition, and moral development. Special attention is paid to defining the forms of work in this area, functions of the modern tourism, as well as to the realization of general pedagogical principles. Regional studies and tourism in a pre-school establishment are an important means of child's life competence formation.

Key words: regional studies, tourism.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.